
האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

מודיעין, ריגול ומבצעים מיוחדים - תאוריה והיסטוריה - 39004

תאריך עדכון אחרון 01-08-2019

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): ד"ר אור רבינוביץ'

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: or.rabinowitz-batz@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: רביעי, 11:30-12:30, חדר 5329

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

הקורס הינו בהיקף של 2 נ"ז, יינתן בסמסטר ב', שנה"ל 2019-2020, מיועד לתלמידי תואר ראשון בהיסטוריה וביחב"ל, שנים ב' וג' (קורס בינתחומי). מרצי הקורס הם ד"ר דני אורבך, החוג להיסטוריה, ד"ר אור רבינוביץ', המחלקה ליחב"ל. המרצים ילמדו את ההרצאות ביחד או לסירוגין וינכחו בכולן.

מטרות הקורס:

עולם המודיעין מעלה שפע של דימויים מסתוריים ואקזוטיים: סוכנים לבושים במעילים שחורים החולפים באפלה, פתקים ומזוודות שמחליפים ידיים, מאזינים שמפענחים שיחות, לוויינים המצלמים מתקנים אסטרטגיים מגובה עצום, או מתנקשים שאורבים לטרפם באפלה. המציאות, כמובן, שונה באופן קיצוני מהתדמית המשתקפת בסרטי הריגול, ואף מעניינת, עמוקה ומורכבת בהרבה. הקורס נועד לספק לסטודנטים הלומדים היסטוריה ואלה הלומדים יחב"ל את התשתית התאורטית, הרקע ההיסטורי, והידע הפרקטי הנחוצים להכרה עמוקה של מחקר המודיעין, הריגול והמבצעים החשאיים (Action Covert), פעולות של ארגוני ביון שנועדו להשפיע על העולם האמיתי ולא רק ללמוד עליו. הקורס יעסוק בסוגיות הליבה בתחום המחקר המודיעיני, ויכלול נושאים כמו התיאוריה של החשיבה המדעית והשלכתה על חשיבה מודיעינית, הממשק שבין תהליכי קבלת החלטות לאיסוף וניתוח המודיעין, ועבור לסוגיות היסטוריות העוסקות בניתוח המודיעין, ובמימדים ההיסטוריים של ריגול, ביון ומבצעים חשאיים. נלמד על ה"אויבים האינהרנטיים של המודיעין", דילמות אינטלקטואליות הפוגעות בעבודת איסוף המידע, הגורמים העומדים מאחורי כשלונות מודיעיניים, סוגיית ההפתעה האסטרטגית, השימוש הבעייתי במבצעים חשאיים לפתרון בעיות פוליטיות, הגבול הדק והמטושטש בין ריגול, מבצעים חשאיים ופשע פלילי. כמו כן, נדון במעורבות של אנשי מודיעין באספקטים שונים של ניהול מדיניות: דיפלומטיה של שירותי ביון, מבצעים של חתרנות פוליטית, התנקשויות פוליטיות, הפיכות צבאיות ו"שינוי משטר".

בהקשר זה, נלמד מקרי מבחן היסטוריים ממלחמת העולם השנייה והמלחמה הקרה, לרבות הפתעות אסטרטגיות כמו פרל הרבור, מבצע ברברוסה ומלחמת יום כיפור. בנוסף לכך, נצלול לחלק מהמבצעים החשאיים של השירות החשאי היפני ("מנגנון השירות המיוחד"), המוסד, ה-MI6 וה-CIA. נדבר, בין היתר, על נסיונותיהם של הרפתקנים ומרגלים יפנים להשתלט על צפון מזרח-סין, לפעמים בניגוד להוראותיה של הממשלה בטוקיו, על דילמות של ריגול נגדי, פניקת מרגלים וסוכנים כפולים, כפי שהן משתקפות בפרשות "טראסט", דרייפוס ופלפה, שיתוף הפעולה המוזר בין ה-CIA לפושעי מלחמה נאצים לאחר 1945, על הניסיון של מוחי ביון אמריקאים לנהל מו"מ עם מצרים ולרתום את הנשיא נאצר לעגלה האמריקאית בשנות החמישים המוקדמות, ועל הפיכת ה-CIA הידועה לשמצה נגד ראש ממשלת איראן מוחמד מוצאדק.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

בסיומו של קורס זה, הסטודנטים יהיו מסוגלים לדון בצורה ביקורתית במושגים מתחום חקר המודיעין. בצד התיאוריה, דגש מיוחד יינתן לתיאוריות המתייחסות לעיוותי תפיסה, הטייות, וקבלת החלטות. בצד ההיסטורי, דגש מיוחד יינתן לניתוח מבצעי ריגול, מבצעים חשאיים ואיסוף מודיעין על תוכניות גרעין.

שיטת ההוראה בקורס: הקורס יושתת על 13 מפגשים בני 90 דקות, וישלב דיון בתיאוריות הרלבנטיות ובמקרי מבחן היסטוריים, והרצאת אורח.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

1. מבוא לעולם החשאי: על מודיעין וריגול במאה העשרים (ד"ר דני אורבך)
2. הפסיכולוגיה של קבלת החלטות בתנאי אי וודאות (ד"ר אור רבינוביץ')
3. מבוך של מראות: פרובוקטורים, עלילות שווא וריגול נגדי מדרייפוס ועד אנגלטון (ד"ר דני אורבך)
4. המודיעין, הקברניט וסוגיית הפוליטיזציה של המודיעין (ד"ר אור רבינוביץ')
5. האויבים האינהרנטיים של המודיעין: מדוע מודיעין נכשל (ד"ר דני אורבך)
6. הפתעה אסטרטגית (ד"ר אור רבינוביץ')
7. מודיעין ומבצעי הונאה (ד"ר אור רבינוביץ')
8. מבצעים חשאיים במלחמה הקרה: פיתויים, כשלונות והצלחה מתעתעת (ד"ר דני אורבך)
9. הקומפלקס הצבאי-הרפתקני: בין מבצעים חשאיים, פוליטיקה ופשע (ד"ר דני אורבך)
10. מודיעין ותוכניות נשק גרעיני (ד"ר אור רבינוביץ')
11. מודיעין ודיפלומטיה: הערביסטים של ה-CIA והמו"מ המצרי-אמריקאי בשנות החמישים (ד"ר דני אורבך)
12. עתיד קהילת המודיעין: אתגרים ארגוניים וטכנולוגיים (ד"ר אור רבינוביץ')
13. מרצה אורח: פרופ' שלמה שפירא, ראש האגודה הלאומית של חוקרי תולדות המודיעין

חומר חובה לקריאה:
יפורסם בהמשך.

חומר לקריאה נוספת:
יפורסם בהמשך.

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :

- מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %
- הרצאה 0 %
- השתתפות 0 %
- הגשת עבודה 100 %
- הגשת תרגילים 0 %
- הגשת דו"חות 0 %
- פרויקט מחקר 0 %
- בחנים 0 %
- אחר 0 %

מידע נוסף / הערות:

יש לנכוח ולהשתתף בהרצאות, ולהגיש המוגדרת כ- 'עבודת סיום קורס' בסוף הסמסטר, בהתאם לתקנון האוניברסיטה, משקלה 100 אחוזים מהציון הסופי. העבודה תפורסם עם תחילת תקופת המבחנים, והסטודנטים יתבקשו להגישה כעבור 30 יום. היקף העבודה יעמוד על 7-8 עמודים.